

DİL YASAĞI

DOSYASI

Başlangıcı 1920'lere kadar dayanan 'etnik dil' yasağı, 1980 askeri darbesi sonrası daha katı bir şekilde uygulamaya geçti. 12 Eylül sonrası Diyarbakır cezaevine görüşe gelen ve Türkçe bilmeyen anneler, on dakikalık görüş süresince oğullarına bakıp gözleri buğulu, tek kelime edemeden görüş sürelerini dolduruyordu... Cezaevi duvarlarına büyük harflerle yazılı olan '**Türkçe konuş, çok konuş**' sloganı dönemin yasakçı zihniyetinin en iyi tanımlamasıydı. Daha sonra Avrupa Birliği süreci yeni açılımlar getirdiyse de dili tanımayan, yasaklayan, yargılayan anlayışın ifadeleri bir çok kanunda halen mevcut. Amacının adaleti sağlamak değil de farklı dilde düşünen, konuşan ve yazanı cezalandırmak olduğunu düşündürten yargının son dönemde parlayan yıldızı, 1928 tarihli 'Türk Harfleri Kanunu' oldu. TCK'nın 222'nci maddesinin göndermesiyle uygulanan bu kanun, Türk alfabesinde bulunmayan harfleri kullanana hapis cezası öngörüyor. Yani Akbank'ın "Axess" kredi kartı, "Taxim Hill" oteli, "BiletX" bilet satışı sistemi tehdit altında ama farkında değil!..

DİL NASIL YASAKLANDI, YASAKLANIYOR?

12 Eylül ile gelen yasak

Askeri darbe ile gelen 1982 Anayasası'nın 26'ncı (*Düşüncelerin açıklanmasında ve yayılmasında kanunla yasaklanmış herhangi bir dil kullanılamaz*) ve 28'inci (*Kanunla yasaklanmış herhangi bir dilde yayım yapılamaz*) maddeleri, yaklaşık bir yıl sonra, yine cunta tarafından çıkarılan 2932 sayılı yasa ile ete kemiğe büründü. 2932 sayılı "*Türkçeden Başka Dillerin Kullanımı Hakkındaki Yasa*", 'Milletin bölünmez bütünlüğü'nü dil bağlamında korumayı istemenin, demokrasiyi nasıl sakatlayabileceğinin en somut örneği oldu. Yasa, 2'nci maddesinde "*Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri* (Yasanın yapıldığı dönemde Irak'da Kürtçe ikinci resmi dildi.) *dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır.*" diyerek Kürtçeyi yasakladı; 3'üncü maddesinde ise "*Türk Devleti vatandaşlarının anadili Türkçedir.*" diyerek Türkiye'de anadilini bilmeden yaşayan milyonlarca vatandaşın bulunduğu izlenimini yarattı. O dönemde varlığı bile reddedilen bir milletin, doğal olarak varlığı reddedilen dilini, o dilin adını bile ağıza almadan yasaklamanın dahiyane yolunu içeren bu yasa 1991'de yürürlükten kaldırıldı. Anayasa'nın 26 ve 28'inci maddeleri ise Ekim 2001'de Anayasa'dan çıkarıldı. Ancak, tüm vatandaşların anadilinin Türkçe olduğu anlayışını yansıtan 42. madde (*Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadil olarak okutulamaz ve öğretilmez*) hala yürürlükte.

İstediklin adı koyamazsın

1587 sayılı Nüfus Kanunu'nun 16'ncı maddesi (... *Ancak, milli kültürümüze... uygun düşmeyen adlar... konulamaz*) ana-babaların çocuklarına istediklin adı koymalarına yıllar boyu engel oldu. 1972 tarihli bu kanunun 16'ncı maddesi Haziran 2003'te kabul edilen altıncı AB uyum paketi ile "*Ancak ahlak kurallarına uygun düşmeyen veya kamuoyunu inciten adlar konulamaz*" şeklinde değıştirildi. Bununla birlikte, AB uyum yasasında yeri olmadığı halde, Reformları İzleme Grubu "*Türk alfabesine uygun yazılması şartıyla*" koşulunu getirdiklin için, İçişleri Bakanlığı tarafından valiliklere gönderilen genelge sonucu Q, W ve X gibi harfleri içeren adların konulmasına halen engel olunuyor.

Siyasette dil yasağı

Halen yürürlükteki Siyasi Partiler Kanunu Madde 43/3'e göre "Aday adayları, mensup oldukları partinin programı, büyük kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında, milli, mahalli yahut mesleki çapta herhangi bir vaadde bulunamazlar ve Türkçe'den başka dil ve yazı kullanamazlar." Madde 81'e göre ise siyasi partiler "Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plaklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar. Ancak, tüzük ve programlarının kanunla yasaklanmış diller dışındaki yabancı bir dile çevrilmesi mümkündür." Bu yasa ifadelerinin tümü dil yasağının siyasi faaliyetlerde de devam ettiğini gösteriyor.

Ömrünü doldurmuş kanun

Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 222'nci maddesi 1925 tarihli Şapka ve 1928 tarihli Türk Harfleri Kanunu'nun koyduğu yasaklara veya yükümlülöklere aykırı hareket edenlere 2 aydan 6 aya kadar hapis cezası öngörüyor. Türk Harfleri Kanunu'nun 2'nci maddesinde "Bu Kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir." denilerek Türk alfabesinde yer almayan herhangi bir harfin, resmi veya özel ilişkilerde kullanılması yasaklanmıştır. 80 yılı deviren Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun, Ceza Kanunu'nun da yardımıyla dil yasağına bahane olmaya devam ediyor. Ayrıca, kendisinden daha kıdemli olan ve "Türkiye Büyük Millet Meclisi azaları ile idarei umumiye ve hususiye ve mahalliyeye ve bilümm müessesata mensup memurin ve müstahdemin Türk milletinin iktisa etmiş olduğu şapkayı giymek mecburiyetindedir. Türkiye halkının da umumi serpuşu şapka olup buna münafi bir itiyadın devamını hükümet meneder." hükmünü içermesine rağmen uygulanmayan Şapka Kanunu'nu hasetten çatlatıyor.

DİL YASAĞININ HAYATTAKİ YANSIMALARI

Özellikle son zamanlarda Türkçe'nin 'kirlenmesi'ne karşı başlatılan kampanyalara bakarsak, Türkçe kelimelerin yerine yabancı kelimelerin geçmesi ve dilin bozulmaya başlamasının kaygı konusu haline gelmiş olduğunu görüyoruz. Ancak, onlarca yıldır Türkiye'de yaşayan halkların üzerinde sistematik şekilde uygulanan asimilasyon ve ana dillerini tüketme politikaları da varlığını ve baskısını sürdürüyor. İşte birkaç örnek:

* 12 Eylül 1980 Darbesi ile Kürtçe konuşmak yasaklandı. Kürt nüfusun hakim olduğu illerde PTT'den tutun da cezaevlerine kadar, neredeyse tüm kamu alanlarına "Türkçeden başka dilde konuşmak yasaktır" levhaları asıldı. Türkiye, bu düzenlemeyle bir dili kullanmayı özel yasa çıkararak resmen yasaklayan ilk ve tek ülke olma özelliğini AB uyum yasaları çıkana kadar başarıyla korudu.

* Üniversitelerde anadilde eğitim ve öğretim verilmesi için dilekçe veren binlerce genç hakkında soruşturma açıldı ve yüzlercesi okullarından atıldı.

* Ana-Babaların çocuklarına istedikleri isimleri koymalarına engel olduğu, olunuyor. 2002 yılında Dicle'de çocuklarına Kürtçe isim koyan yedi aile hakkında dava açılması isim yasağının işleyişinin binlerce örneğinden sadece biri. Davada 21 çocuğun isimlerinin değiştirilmesi istendi. İsimler arasında Serhat ve Baran gibi yaygın isimler bile vardı.

* En büyük eğitimci sendikası olan Eğitim-Sen, 2005 yılında tüzüğünde 'ana dilde öğrenim hakkı'na yer verdiği için kapanma tehdidi ile karşılaştı ve bu maddeyi tüzüğünden çıkartmak zorunda kaldı.

* Newroz Bayramı'nın yaklaştığı her sene yaşanan kaos ve yasaklar halen devam ediyor. 2006 yılında Nevruz'un Kürtçe harflerden 'W' harfi kullanılarak 'Newroz' olarak ifadesine yönelik yasağın tutum mahkeme kararıyla güçlendirildi. Bayramı 'Newroz' adıyla kutlamak isteyenlere izin veren Kars Sulh Ceza Mahkemesi kararı, Valiliğin itirazı üzerine bir gün sonra bir üst mahkemece kaldırıldı. Siyasi Partiler Yasası'na göre sadece Türkçe kullanılacağı gerekçesiyle DTP'nin Newroz davetiyeleri toplatıldı.

* Danıştay 8'inci Dairesi, 2007'de "Belediye hizmetinde çok dilli belediyececilik kararı" nedeniyle Diyarbakır'ın Sur Beldesi Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş'ın başkanlığının düşürülmesine, belediye meclisinin'de feshine karar verdi. Abdullah Demirbaş ve 17 meclis üyesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ortak başvuru yaptı.

* Eski DTP Kars İl Başkanı Mahmut Alınak'ın 2007'nin başında Başbakan Tayyip Erdoğan'a yazdığı Kürtçe dilekçe üç ayrı davaya konu oldu. Alınak hakkında 1928 yılında Harf İnkılabı nedeniyle çıkarılan yasaya muhalefet ettiği gerekçesiyle Ankara'da, Siyasi Partiler Kanunu'na aykırı davrandığı gerekçesiyle de Kars'ta dava açıldı. Aynı dilekçe, Yargıtay Başsavcılığı'nın DTP'nin kapatılması istemiyle açtığı davanın 141 gerekçesi arasında da yer aldı. Başsavcılık gerekçesinde '*dilekçe tahrik edici ve bölücü, toplumu geriyor, vatandaşları kışkırtıyor, terör örgütünün amaçlarıyla örtüşüyor*' dedi.

* Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir'e yılbaşı kartında Kürtçe 'Yeni Yılınız Kutlu Olsun' yazılması, Kürtçe broşür hazırlanması, bir festivalde Kürtçe 'Gökkuşuğu renginde buluşalım' yazılması, 7. Diyarbakır Kültür ve Sanat Festivali'nde Kürtçe davetiye bastırılması gerekçe gösterilerek davalar açıldı. Suçlamalar yine Türk Harfleri Kanunu'na dayanıyordu.

* Tevn Yayınları sahibi Mehdi Tanrıku'na 2007'de "Sözde Kürt Halkı" diyen Diyarbakır Savcısı Muammer Özcan hakkında Kürtçe suç duyurusunda bulunduğu için dava açıldı. Yargılama sonunda 5 ay hapis cezası alan Tanrıku, kararı temyiz etti.

* Şubat 2008'de Erzurum'un Karaçoban ilçesinde yapılan mitingde anadili olan Kürtçe ile, Avrupa'daki babasına atfen "Babam nerede, ben babamı istiyorum" diyen 8 yaşındaki M.D. soruşturmalık oldu.

DİL YASAĞI ULUSLARARASI HUKUKA AYKIRIDIR, ÇÜNKÜ:

Anayasa, Ceza Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu ve Türk Harfleri Kanunu gibi yasalar, dil yasağını,çeşitli biçimlerde hala bünyesinde barındırıyor. Anayasanın 90/5'inci maddesi, bir uluslararası sözleşme hükümlerinin iç hukuk kurallarıyla çatışması halinde uluslararası sözleşme hükümlerinin esas alınacağını açıkça ifade etmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu Lozan Antlaşması'nın 39'uncu ve Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi'nin 27'nci maddesi bütün etnik grupların kendi dillerini her alanda kullanma kullanma hakkı olduğunu belirtir:

BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi

Azınlıkların korunması

Madde 27- Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez.

Lozan Antlaşması

Madde 39/4- Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır.

Madde 39/5- Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçe'den başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

DÜŞÜNCE SUÇU(!?)NA KARŞI GİRİŞİM

Tel.: +90 216 492 0504, +90 216 532 7545,

antenna@antenna-tr.org

www.antenna-tr.org